

UBÓJ RELIGIJNY ZWIERZĄT RZEŹNYCH W POLSCE

ROBERT MROCZEK

Abstrakt

Celem niniejszego opracowania jest pokazanie różnych aspektów związanych z ubojem bydła i drobiu w Polsce na potrzeby religijne oraz próba oszacowania skali tych ubojów i ewentualnych strat ekonomicznych dla firm przemysłu mięsnego i drobiarskiego, gdyby został wprowadzony zakaz uboju religijnego. Ubój zwierząt rzeźnych w Polsce na potrzeby religijne odbywa się na skalę przemysłową i dotyczy przede wszystkim dwóch gatunków zwierząt, tj. bydła oraz drobiu. Jego wielkość można określić tylko na podstawie szacunków, które w przypadku bydła mogą wynosić 20-40%, a drobiu 35-55% wolumenu eksportu, co w wartościach bezwzględnych odpowiadałoby 75-150 tys. ton mięsa wołowego i 500-800 tys. ton (w wadze bitej ciepłej) mięsa drobiowego. Nie są to więc małe ilości. Ewentualne wprowadzenie zakazu uboju zwierząt rzeźnych na potrzeby religijne w Polsce (z wyjątkiem gmin wyznaniowych) oznaczałoby wymierne straty finansowe dla branży mięsnej i drobiarskiej oraz producentów bydła rzeźnego i drobiu. Do określenia zmian w czasie posłużono się odpowiednimi wskaźnikami. Przeprowadzono analizę opisową i graficzną danych statystycznych oraz wykonano rachunek symulacyjny.

Słowa kluczowe: ubój zwierząt, bydło, drób, religia, handel zagraniczny.

Kody JEL: J21, L23, L66.

Wprowadzenie

Ubój religijny bydła, owiec oraz drobiu podyktowany jest przede wszystkim względami religijnymi (kulturowymi) i praktykowany głównie przez wyznawców islamu (muzułmanów) oraz judaizmu (żydów). Polega on na pozbawieniu zwierzęcia życia bez jego wcześniejszego oszołomienia (pozbawienia świadomości). Ubój zwierząt rzeźnych niezależnie od formy jego przeprowadzenia – z wcześniejszym oszołomieniem, celem pozbawienia go świadomości, czy też bez takiego oszołomienia – jest najbardziej drastycznym momentem w całym cyklu produkcji żywca rzeźnego, którego celem jest pozyskanie mięsa. Ważne jest więc to, aby ten moment był jak najmniej bolesny dla zwierzęcia i przeprowadzany w sposób profesjonalny.

W dobie szybkiego umiędzynarodowienia wymiany handlowej na skutek postępujących procesów globalizacji rozwinięte systemy logistyczne zapewniają szybki i sprawny transport towarów (produktów) na duże odległości. O możliwości sprzedaży produktów na danym rynku przesądzają podpisane porozumienia handlowe między krajami czy też przynależność do określonego ugrupowania państw (organizacji), zaś kryteriami decydującymi o konkurencyjności towaru (produktu) jest przede wszystkim cena i jakość (Mroczek i Drożdż, 2019). Dotyczy to również żywności i surowców rolnych. Z tego względu część firm przemysłu mięsnego działająca w Polsce, kierując się względami ekonomicznymi, prowadzi na skalę przemysłową ubój zwierząt rzeźnych (głównie bydła oraz drobiu) na potrzeby religijne w innych krajach.

Cel pracy

Celem niniejszego opracowania jest pokazanie różnych aspektów związanych z ubojem bydła i drobiu w Polsce na potrzeby religijne oraz próba oszacowania skali tych ubojów i płynących z nich korzyści ekonomicznych dla firm przemysłu mięsnego i drobiarskiego. Przeanalizowano m.in. kierunki eksportu mięsa wołowego oraz drobiowego z Polski, w celu identyfikacji największych jego potencjalnych obiorców, tj.: 1) krajów, w których dominującą religią jest islam lub judaizm oraz 2) krajów, gdzie wyznawcy tych religii stanowią znaczący odsetek obywateli. Zasadniczą trudnością w ocenie tego zjawiska był brak rzetelnych danych. W jego analizie skupiono się na aspekcie ekonomicznym. Nie należy jednak zapominać o aspekcie społecznym (etycznym) czy humanitarnym, które są elementami trudno mierzalnymi. W analizie zjawiska wykorzystano następujące źródła danych:

- Główny Urząd Statystyczny (GUS),
- Ministerstwo Finansów (MF),
- Eurostat,
- Amerykański Departament Rolnictwa (USDA),
- Związek Polskie Mięso,
- Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego (PZPBM),
- bezpośrednie rozmowy z osobami mającymi wiedzę na temat analizowanego zjawiska.

Istota uboju religijnego a sytuacja prawna w Polsce

Ubój religijny¹ bydła, owiec oraz drobiu podyktowany jest przede wszystkim względami religijnymi (kulturowymi) i praktykowany głównie przez wyznawców islamu (muzułmanów) oraz judaizmu (żydów). Mięso – halal i kosher – musi pochodzić ze zwierząt przytomnych (bez wcześniejszego oszołomienia), które pozbawia się życia poprzez przecięcie głównych tętnic i żył na szyi w celu wykrwawienia. Podczas gdy część muzułmanów dopuszcza, aby zwierzę zostało oszołomione w trakcie wykrwawiania, tradycja żydowska na to nie pozwala. Chodzi o to, aby serce zabijanego zwierzęcia pracowało jak najdłużej w celu wypompowania jak największej objętości krwi i by nie było paraliżu układu nerwowego, który następuje przy oszołomieniu bydła, gdy metalowy trzpień narusza struktury mózgu. Z tego powodu ubój bez wcześniejszego oszołomienia uważa się, głównie w Europie, za niehumanitarny.

W styczniu 2013 r. weszło w życie rozporządzenie Rady UE ws. ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania, które dopuszcza ubój bez ogłuszania (oszołomienia) na potrzeby wspólnot religijnych i pozwala państwom członkowskim utrzymać go lub wprowadzić jego zakaz. Rozporządzenie w kwestiach wyznaniowych odwołuje się do Karty praw podstawowych.

Ubój religijny (rytualny) w Europie jest obecnie całkowicie zakazany w:

- Danii (od lutego 2014 r.),
- Szwecji (od 1937 r.),
- Norwegii,
- Szwajcarii,
- poza Europą jest on zakazany w Nowej Zelandii (od 2010 r.).

W większości krajów Unii Europejskiej ubój na potrzeby religijne jest warunkowany z pewnymi ograniczeniami, takimi jak np. ogłuszenie lub znieczulenie zwierzęcia w trakcie albo tuż po uboju, czy zwolnienie z tych obostrzeń społeczności muzułmańskich i żydowskich po przekazaniu władzom odpowiedniego wniosku (*Ubój rytualny...*, 2017). Dzięki takim prostym rozwiązaniom, w zdecydowanej większości krajów UE-28 ubój religijny zwierząt rzeźnych jest monitorowany i w pewien sposób nadzorowanych przez lokalne władze.

Różnice pomiędzy mięsem z uboju koszernego a halal pochodzą z naukowych interpretacji oryginalnych tekstów religijnych, które z kolei określają prawa religijne. Koszerne reguły są bardziej restrykcyjne niż halal. Kluczową kwestią w uboju koszernym jest również osoba, która dokonuje takiego uboju. Jest nim specjalnie wyuczony w tym celu mężczyzna – religijny, pobożny Żyd, uczony w Talmudzie – szojchet.

Ubój z regułami halal musi spełniać m.in. następujące warunki:

- Zwierzę powinno być zwrócone w kierunku modlitwy muzułmańskiej (al-kibla), czyli miasta Mekka,
- Podczas uboju należy wypowiedzieć formułę „bismillah”,
- Uboju musi dokonywać muzułmanin,

¹ W mediach częściej używanym określeniem jest ubój rytualny.

- W czasie uboju należy jednym cięciem przeciąć tętnice i żyły szyjne zwierzęcia, aby jak najszybciej doprowadzić do jego wykrwawienia, gdyż krew uchodzi za nieczystą. Czas pomiędzy przecięciem głównych naczyń krwionośnych a utratą przytomności, jak wynika z reakcji behawioralnych i centralnego układu nerwowego, wynosi 20 sekund u owiec, do 2 minut u bydła, do 2,5 lub więcej minut u drobiu, a czasami ponad 15 minut lub więcej u ryb (*Halal jako...*, 2017).

W ostatnich latach zmiany sytuacji prawnej w Polsce w odniesieniu do uboju zwierząt rzeźnych bez wcześniejszego oszołomienia były znaczne i powodowały duże zamieszanie na rynku. Chronologicznie sytuacja przedstawia się następująco:

- 24 października 1997 r. weszła w życie ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Ustawa..., 1997), w której znalazł się zapis, iż zwierzę może zostać poddane ubojowi po uprzednim pozbawieniu świadomości, lecz dopuszczał wyjątek dla uboju w sposób przewidziany przez obrządki religijne. Wchodząca w życie z dniem 28 września 2002 r. nowelizacja ustawy o ochronie zwierząt nakazywała przeprowadzanie uboju tylko po wcześniejszym oszołomieniu i nie uwzględniała wyjątku dla uboju religijnego.
- 27 listopada 2012 r. Trybunał Konstytucyjny (TK) orzekł, że wydane w 2004 r. rozporządzenie Ministra Rolnictwa, dotyczące warunków uboju religijnego (w szczególności dopuszczenia uboju religijnego bez wcześniejszego oszołomienia) (Rozporządzenie..., 2004) jest niezgodne ze znowelizowaną w 2002 r. ustawą i że Minister Rolnictwa przekroczył swoje kompetencje, wydając rozporządzenie bez należnego upoważnienia ustawowego.
- Od 1 stycznia 2013 r. po uprawomocnieniu się wyroku TK do 12 grudnia 2014 r. na terenie państwa polskiego obowiązywał całkowity zakaz uboju religijnego bez wcześniejszego oszołomienia zwierzęcia.
- 10 grudnia 2014 r. TK uchylił wyrokiem zakaz dokonywania uboju religijnego. Zakaz ten zdaniem Trybunału naruszał wolność religii i sumienia.
- W listopadzie 2017 r. złożony został w Sejmie projekt poselski nowelizacji ustawy o ochronie zwierząt i zakazie prowadzenia uboju religijnego w Polsce z wyjątkiem gmin wyznaniowych. Minister Rolnictwa w lipcu 2018 r. zapowiedział jego wycofanie.
- We wrześniu 2020 r. Sejm skierował pod obrady Senatu RP nowelizację Ustawy o ochronie zwierząt, potocznie zwaną „piątką dla zwierząt”, której jeden z punktów dotyczy wprowadzenia zakazu uboju zwierząt rzeźnych na potrzeby religijne (poza gminami wyznaniowymi na własne potrzeby). W trakcie jej procedowania Senat zgłosił kilkadziesiąt poprawek do przesłanej ustawy, w tym m.in. wydłużenie okresu wejścia w życie przepisów dotyczących uboju religijnego bydła na eksport o 5 lat, tj. do grudnia 2025 r. W międzyczasie rząd zgłosił poprawkę, by z zakazu uboju religijnego wyłączyć drób, co zaaprobował Senat. W trybie pilnym powołana została specjalna Komisja w MRiRW, której zadaniem jest wypracowanie mechanizmu odszkodowawczego dla rolników i przetwórców, którzy ponieśliby ewentualne straty z tytułu zakazu uboju bydła na potrzeby religijne z przeznaczeniem na eksport. Na obecną chwilę (listopad 2020 r.) trudno przewidzieć, jakie będą losy procedowanej ustawy.

Ubój zwierząt rzeźnych bez wcześniejszego oszołomienia budzi wiele emocji i kontrowersji, m.in. za sprawą organizacji społecznych, walczących o większą prawną ochronę zwierząt, argumentujących, że w przypadku uboju na potrzeby religijne zwierzę odczuwa większy ból i cierpienie niż podczas uboju humanitarnego (obowiązującego w państwach UE).

Rynek mięsa drobiowego i wołowego w Polsce

Według danych Eurostat produkcja mięsa drobiowego w Polsce w 2019 r. wyniosła ok. 2,6 mln ton w wadze bitej cieplej (w.b.c.), co umocniło naszą pozycję – największego producenta tego mięsa wśród krajów UE-28. Wielką Brytanię, która opuszcza Unię Europejską, wyprzedzaliśmy o 37%, a następną Hiszpanię i Francję o 53% (w wolumenie produkcji). W następnej kolejności były Niemcy (1,6mln ton) i Włochy (niespełna 1,4 mln ton) (tab. 1). Na ten sukces branża drobiarska pracowała ostatnie 15 lat, o czym świadczy m.in. eksport mięsa drobiowego (kod 0207) z Polski, który w 2019 r. wyniósł 1461 tys. toni był o 50% większy niż jego produkcja w 2004 r.

Polska jest też liczącym się producentem mięsa wołowego w Unii Europejskiej (z produkcją na poziomie ok. 560 tys. ton w w.b.c.), co dało nam siódme miejsce za: Francją, Niemcami, Wielką Brytanią, Włochami, Hiszpanią i Irlandią (1,4-0,6 mln ton) (tab. 1).

Tabela 1

Najwięksi producenci mięsa wołowego i drobiowego w UE-28 w 2019 r.

Lp.	Mięso drobiowe		Mięso wołowe	
	kraj	tys. ton (w w.b.c.)	kraj	tys. ton (w w.b.c.)
1.	Polska	2593	Francja	1428
2.	Wielka Brytania	1899	Niemcy	1106
3.	Hiszpania	1705	Wielka Brytania	914
4.	Francja	1698	Włochy	780
5.	Niemcy	1584	Hiszpania	695
6.	Włochy	1366	Irlandia	620
7.	Węgry	533	Polska	560
8.	Rumunia	448	Holandia (Niderlandy)	424

Źródło: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tag00044&plug-in=1> (data dostępu: 25.11.2020).

Przemysł mięsny jest największym działem przetwórczym w polskim przemyśle spożywczym, gdyż w 2018 roku (Niepublikowane dane GUS i szacunek własny):

- wartość produkcji sprzedanej (w cenach bazowych) przemysłu mięsnego (PKD 10.11 i 10.13)² wyniosła 57,2 mld zł, co stanowiło 23,8% wartości produkcji sprzedanej całego przemysłu spożywczego (łącznie z tytoniowym), a wraz z drobiarskim (PKD 10.12) 71,5 mld zł (29,8%);
- w przemyśle mięsnym było zatrudnionych 92,9 tys. osób, co odpowiadało 23,2% zasobów pracy w całym przemyśle spożywczym (łącznie z tytoniowym), a wraz z drobiarskim 110,3 tys. osób (27,6%);
- udział przemysłu mięsnego w tworzeniu PKB Polski, mierzonego wartością dodaną brutto wynosi 0,5-1,0%, a wraz z drobiarskim 0,7-1,2%.

W latach 2011-2019 liczba przedsiębiorstw przemysłu mięsnego (powyżej 9 zatrudnionych) zmniejszyła się o 13% do 1021 firm, a wartość produkcji sprzedanej tego sektora w cenach bieżących zwiększyła się o ok. 80% (z 34,2 do 61,3 mld zł). W branży drobiarskiej liczba przedsiębiorstw przemysłowych utrzymywała się na względnie stabilnym poziomie 166-174 podmiotów, a wartość produkcji sprzedanej zwiększyła się o ok. 17% (z 13,2 do 15,4 mld zł)³ (tab. 2). Branżę mięsną oraz drobiarską, mimo postępującej koncentracji produkcji, uznaje się nadal za dość rozdrobnioną – udział firm małych w wartości produkcji sprzedanej branży wynosi 10-20%, a łącznie firm małych i średnich 40-45% (Drożdż i Mroczek, 2020).

Tabela 2

Liczba firm oraz wartość produkcji sprzedanej przemysłu mięsnego^a (PKD 10.11 i 10.13) i drobiarskiego^a (PKD 10.12)

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ^b
Branża mięsna									
– liczba firm	1173	1138	1134	1132	1059	1047	1025	1024	1021
– wartość produkcji sprzedanej (mld zł)	34,2	40,3	45,1	45,0	45,6	49,7	55,9	57,2	61,3
Branża drobiarska									
– liczba firm	167	171	172	168	164	174	166	166	170
– wartość produkcji sprzedanej (mld zł)	13,2	13,7	11,1	11,4	11,6	12,0	13,4	14,3	15,4

^a zatrudniające 10 i więcej osób, ^b szacunek IERiGŻ-PIB na podstawie innych danych GUS, tj. danych firm składających sprawozdania finansowe oraz informacji o cenach producenta i o produkcji dużych i średnich firm przemysłowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

² W Polskiej Klasyfikacji Działalności (tzw. PKD) oznaczenia dla głównych produktów przemysłu mięsnego (PKD 10.1) są następujące:

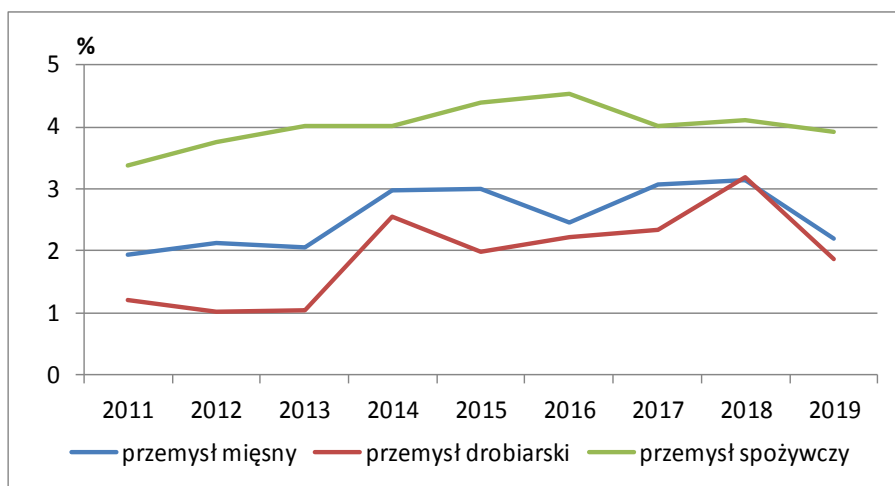
PKD 10.11 – przetwórstwo i konserwowanie mięsa z wyłączeniem mięsa z drobiu,

PKD 10.12 – przetwarzanie i konserwowanie mięsa drobiowego,

PKD 10.13 – produkcja wyrobów z mięsa, włączając wyroby z mięsa drobiowego

³ Zmniejszenie się wartości produkcji sprzedanej w branży drobiarskiej w 2013 r. wynikało ze zmiany kwalifikacji prowadzonej działalności przez firmy mięsne, a nie rzeczywistego spadku produkcji mięsa drobiowego, bowiem część firm mięsnych rozszerzyło swoją działalność o mięso drobiowe.

Rentowność branży mięsnej oraz drobiarskiej należy do jednej z najniższych wśród branż przemysłu spożywczego. W latach 2011-2019 rentowność netto firm przemysłu mięsnego wynosiła od 1,95 do 3,01% i była o 1-2 pkt proc. niższa niż przeciętnie w przemyśle spożywczym (bez tytoniowego). Jeszcze niższy wskaźnik rentowności osiągała branża drobiarska (od 1,03% do 3,19%) (rys. 1). Istotne jest to, że są to średnie rentowności dla obu branż, wśród których są firmy o różnym profilu produkcji. Najniższą rentowność wśród firm mięsnych i drobiarskich osiągały te podmioty, które prowadzą tylko sam ubój zwierząt rzeźnych – na poziomie 1-2%. Wyższą rentowność mają z reguły firmy zajmujące się ubojem i rozbiorem mięsa, a najwyższą o pełnym profilu produkcji, tj.: ubój + rozbiór + przetwórstwo.

Rys. 1. Rentowność netto^a przemysłu mięsnego i drobiarskiego na tle przemysłu spożywczego (bez tytoniowego).

^a wyrażona zyskiem netto w procentach przychodów

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS, ze sprawozdań finansowych F-01 składanych przez przedsiębiorstwa.

W latach 2010-2018 towarowa produkcja zwierzęca zwiększyła się w cenach bieżących z 33,2 do 53,8 mld zł, tj. o 62%, a jej udział w towarowej produkcji rolniczej zwiększył się o 2,4 pkt proc. do 62,3%. Wzrost ten wynikał przede wszystkim z rosnącej towarowej produkcji żywca rzeźnego, która wzrosła o 69% (z 18,7 do 31,6 mld zł). W produkcji żywca rzeźnego najbardziej zwiększyła się towarowa produkcja żywca wołowego – ponad dwukrotnie (z 3,2 do 6,8 mld zł), a równie szybki – prawie dwukrotny przyrost odnotowała produkcja żywca drobiowego (z 6,6 do 12,8 mld zł) (tab. 3).

Tabela 3

Struktura towarowej produkcji rolniczej w Polsce

Wyszczególnienie	2010		2015		2018 ^a	
	mld zł	%	mld zł	%	mld zł	%
Towarowa produkcja rolnicza	59,4	100,0	74,2	100,0	86,4	100,0
w tym:						
produkcja zwierzęca	33,2	55,9	43,4	58,5	53,8	62,3
w tym:						
żywcza rzeźnego	18,7	31,5	26,2	35,3	31,6	36,6
w tym: produkcja żywca:						
wieprzowego	8,2	13,8	9,9	13,3	11,7	13,5
wołowego	3,2	5,4	5,2	7,0	6,8	7,9
drobiowego	6,6	11,1	10,8	14,6	12,8	14,8

^a dane nieostateczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie (GUS, 2019).

W stosunkowo krótkim okresie, tj. trzech lat, pogłowie brojlerów kurzych w Polsce zwiększyło się o 60% z 79,5 mln szt. w 2013 r. do 127 mln szt. w 2016 r. Udział pogłowia tych ptaków w największych stadach liczących 10 000 i więcej sztuk zwiększył się o 4,2 pkt proc. do 97,9%, a średnia wielkość stada brojlerów kurzych zwiększyła się o 70% (z 1156 do 1968 szt.) (tab. 4).

Nieznacznie, bo o 1,4% zmniejszyła się liczba gospodarstw zajmujących się chowem i hodowlą brojlerów kurzych (z 65,4 do 64,5 tys. gospodarstw). Udział gospodarstw (a właściwie ferm) mających stada liczące 10 000 i więcej sztuk brojlerów kurzych zwiększył się o 1 pkt proc. do 3,8% w 2016 r. (tab. 4). Przedstawione zmiany oraz duży, bo 70% wzrost wielkości średniego stada brojlerów kurzych (do 1968 sztuk), świadczą o rosnącej koncentracji produkcji drobiu kurzego w Polsce, co znajduje potwierdzenie w szybko rosnącej produkcji oraz eksporcie mięsa drobiowego.

W latach 2013-2016 pogłowie bydła w Polsce było na zbliżonym poziomie ok. 5,9 mln szt., przy czym spadek liczebności krów o 4,5% (z ok. 2,5 do 2,4 mln szt.), zrekompensował wzrost pogłowia pozostałego bydła (z ok. 3,4 do 3,6 mln szt.). Liczba gospodarstw z chowem i hodowlą bydła zmniejszyła się o 19,1% do 343,2 tys., w tym gospodarstw z krowami było mniej o ponad 1/5 (spadek do 267 tys.), a gospodarstw z pozostałym bydłem przybyło 8,6 tys., tj. było ich więcej o 12,7% (wzrost do 76,2 tys.) (tab. 5). Świadczy to o rezygnacji małych gospodarstw z produkcji mleka oraz większym zainteresowaniu rolników chowem bydła rzeźnego.

Tabela 4

Pogłowie brojlerów kurzych oraz liczba gospodarstw zajmujących się ich chowem i hodowlą (stan w czerwcu)

Wyszczególnienie	2013	2016
Pogłowie brojlerów kurzych (mln szt.)	79,5	127,0
Struktura pogłowia według skali chowu (wielkości stada)		%
• 1-499 szt.	1,9	1,1
• 500-4999	0,5	0,2
• 5000-9999	3,9	0,8
• 10 000 i więcej szt.	93,7	97,9
Średnia wielkość stada (szt.)	1156	1968
Liczba gospodarstw (tys.)	65,4	64,5
Struktura gospodarstw według skali chowu (wielkości stada)		%
• 1-499 szt.	96,4	95,8
• 500-4999	0,2	0,2
• 5000-9999	0,6	0,2
• 10 000 i więcej szt.	2,8	3,8

Źródło: GUS, 2017.

Tabela 5

Pogłowie bydła oraz liczba gospodarstw zajmujących się chowem i hodowlą bydła (stan w czerwcu)

Wyszczególnienie	2013	2016	Zmiana 2016/2013
			%
Pogłowie bydła ogółem (tys. szt.)	5889,7	5951,3	101,0
w tym:			
• krów	2503,9	2366,9	94,5
• pozostałego bydła	3385,8	3584,4	105,9
Liczba gospodarstw ogółem (tys.)	424,4	343,2	80,9
w tym:			
• z krowami	356,8	267,0	74,8
• z pozostałym bydłem	67,6	76,2	112,7
Przeciętna wielkość stada pozostałego bydła (szt.)	50,1	47,0	93,8

Źródło: GUS, 2017.

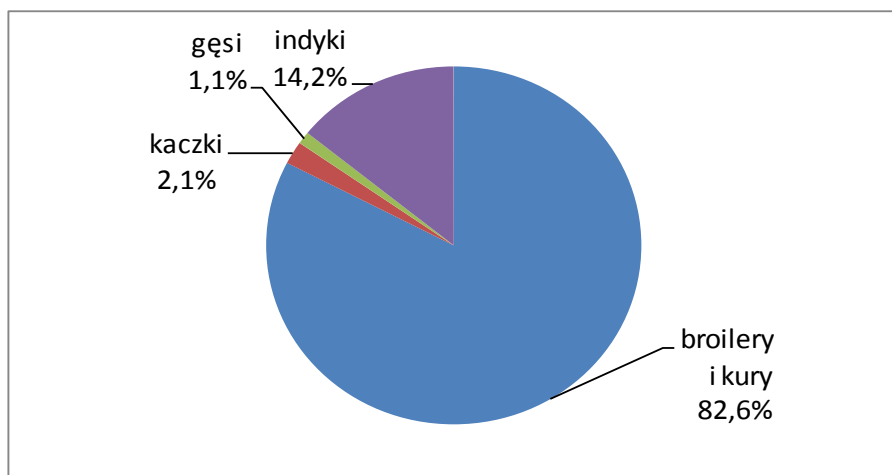
W 2017 r. uboje przemysłowe drobiu w rzeźniach i ubojniach w Polsce wyniosły prawie 1,2 mld szt. drobiu. Najliczniejszą grupę ubitego ptactwa stanowił broilery i kury (1,1 mld szt.). W wadze żywej było to ok. 2,7 mln ton, co stanowiło 82,6% wolumenu ubitego drobiu ogółem. Na dalszych miejscach, ze zdecydowanie mniejszą produkcją znalazły się: indyki (14,2%), kaczki (2,1%) i gęsi (1,1%) (tab. 6, rys. 2).

Tabela 6

Uboje przemysłowe drobiu w rzeźniach i ubojniach^a w Polsce w 2017 r.

Droń ogółem	z tego:				
	broilery i kury	kaczki	gęsi	indyki	droń pozostały w tym: strusie
tys. szt.					
1 175 833,6	1 112 704,5	20 720,1	5 872,0	35 984,4	552,7
tys. ton wagi żywej					
3 313,3	2 736,4	68,6	36,5	470,7	1,2

^a według danych zamieszczonych na stronach internetowych GIW w Polsce działało ok. 160 ubojni drobiu
Źródło: GUS, 2018.

Rys. 2. Rozkład uboju drobiu pod względem wagi żywej (wolumenu) poszczególnych grup ptactwa.
Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 6.

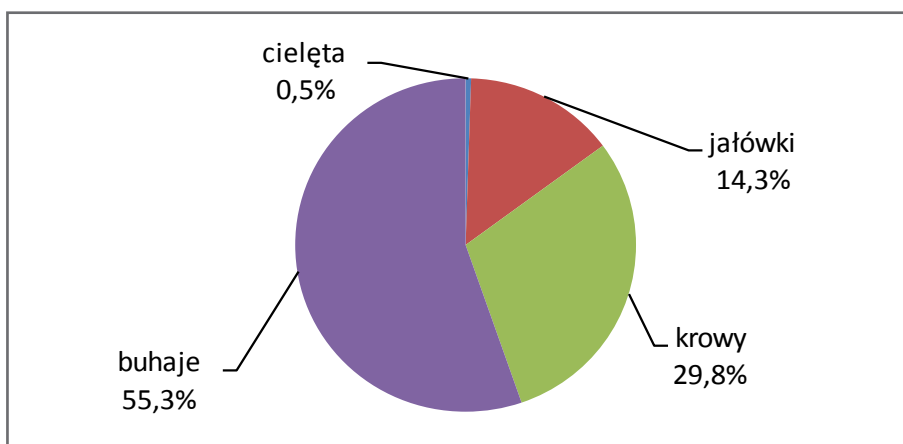
W 2017 r. ubito w Polsce blisko 2,0 mln szt. bydła. Pod względem liczebności ubitego bydła najliczniejszą grupę stanowiły buhaje (961 tys. szt.), a w dalszej kolejności krowy (602 tys. szt.) i jałówki (307 tys. szt.). Ubito również ok. 64 tys. szt. cieląt, tj. kilkakrotnie mniej niż jeszcze kilka lat temu, co jest zjawiskiem pozytywnym i wskazuje na większe zainteresowanie rolników opasem bydła do wyższej masy ciała. W wadze żywej buhaje stanowiły 55,3% ubitego bydła ogółem, krowy 29,8%, jałówki 14,3% i cielęta 0,5% (tab. 7, rys. 3).

Tabela 7

Uboje przemysłowe bydła w rzeźniach i ubojniach^a w Polsce w 2017 r.

Bydło ogółem	Cielęta	Bydło dorosłe razem	w tym:		
			jałówki	krowy	buhaje
tys. szt.					
1933,1	63,7	1869,3	306,6	602,1	960,6
tys. ton wagi żywej					
1119,2	5,8	1113,4	160,5	333,8	619,1

^a według danych zamieszczonych na stronach internetowych GIW, działało w Polsce ok. 300 ubojni bydła
 Źródło: GUS, 2018.

Rys. 3. Rozkład uboju bydła pod względem wagi żywej (wolumenu) poszczególnych grup bydła
 Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 7.

Produkcja mięsa drobiowego i wołowego w Polsce oraz główne kierunki eksportu

W latach 2010-2019 produkcja mięsa drobiowego w Polsce zwiększyła się z 1374 do 2707 tys. ton w wadze bitej ciepłej, tj. rosła w tempie 7,8% rocznie, natomiast produkcja mięsa wołowego zwiększyła się z 390 do 567 tys. ton (w w.b.c.), tj. przyrastała o 4,2% rocznie (tab. 8 i 9).

W analizowanych latach, tj.: 2010, 2013, 2016 i 2019, głównym zagranicznym rynkiem zbytu dla mięsa drobiowego z Polski były kraje Unii Europejskiej, gdzie trafiło od 71 do 82% sprzedanego mięsa. Do krajów Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) wyeksportowano go od 5,5 do 10,8%, zaś do krajów muzułmańskich i państw, w których główną religią jest judaizm, ilość wysłanego mięsa drobiowego z Polski była niewielka i stanowiła zaledwie 0,1-0,6% eksportu mięsa drobiowego ogółem (rys. 4).

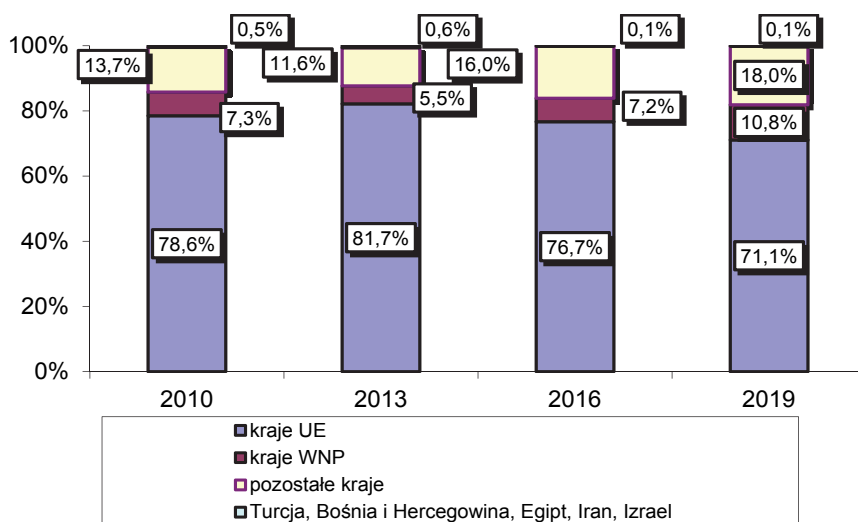
Tabela 8

Produkcja i eksport mięsa drobiowego z Polski (w tys. ton w.b.c.)

Wyszczególnienie	2010	2013	2016	2019
Produkcja mięsa drobiowego	1374	1660	2241	2707
Eksport (kod CN 0207) ^a	411,5	587,1	1025,0	1460,9
w tym:				
– UE-28	323,5	479,7	785,3	1038,6
– WNP	30,2	32,2	74,1	111,8
– Pozostałe kraje	57,8	75,2	164,2	310,5
w tym:				
– Turcja, Bośnia i Hercegowina, Egipt, Iran, Izrael	1,8	3,5	4,0	1,3
– inne państwa (Hongkong, Ukraina, Chiny)	56,0	71,7	160,2	309,2

^a mięso i podroby

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rynek mięsa*, 2014, 2016, 2018; danych Ministerstwa Finansów.

Rys. 4. Struktura eksportu mięsa drobiowego (kod 0207) z Polski w latach 2010, 2013, 2016 i 2019 (według kierunków sprzedaży).

Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 8.

W zdecydowanej większości mięso wołowe produkowane w Polsce sprzedawane jest za granicą, a głównymi jego odbiorcami są kraje EU-28. Trafia tam ponad 85% eksportowanej z Polski wołowiny. W dalszej kolejności znajduje się grupa takich krajów, jak: Turcja, Bośnia i Hercegowina, Egipt, Iran oraz Irak, czyli potencjalni odbiorcy mięsa z uboju religijnego. Z danych Ministerstwa Finansów (MF) o wymianie handlowej wynika, że w badanych latach do tych krajów trafiło od 2,1 do 10,3% wyeksportowanej wołowiny (kod 0201 i 0202) (tab. 9, rys. 5).

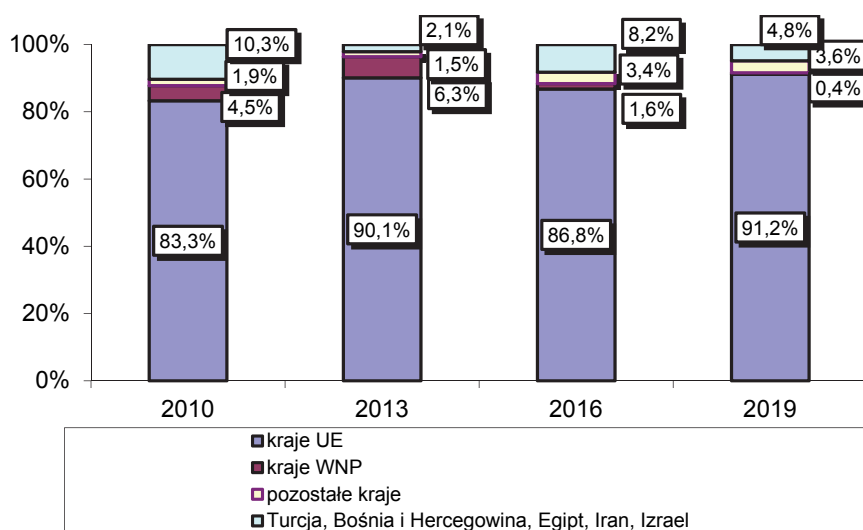
Tabela 9

Produkcja i eksport mięsa wołowego z Polski (w tys. ton w.b.c.)

Wyszczególnienie	2010	2013	2016	2019
Produkcja mięsa wołowego	390,0	373,0	501,0	567,0
Eksport (kod CN 0201 i 0202) ^a	265,7	288,1	363,0	382,1
w tym:				
– UE-28	221,3	259,7	299,7	348,8
– WNP	12,0	18,2	5,9	1,5
– Pozostałe kraje	32,4	10,2	42,3	31,9
w tym:				
– Turcja, Bośnia i Hercegowina, Egipt, Iran, Izrael	27,3	6,0	30,1	18,2
– inne państwa (Hongkong, Ukraina, Chiny)	5,1	4,2	12,2	13,7

^a 0201 – wołowina świeża i schłodzona, 0202 – mięso wołowe zamrożone

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rynek mięsa*, 2014, 2016, 2018, 2020; niepublikowanych danych Ministerstwa Finansów.

Rys. 5. Struktura eksportu mięsa wołowego z Polski w latach 2010, 2013, 2016 i 2019 (według kierunków sprzedaży).

Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 9.

Eksport mięsa drobiowego i wołowego był i pozostaje motorem rozwoju produkcji tych gatunków mięs w Polsce, praktycznie od czasu jej przystąpienia do Unii Europejskiej. W latach 2010-2019 udział eksportu mięsa drobiowego w jego produkcji wzrósł z 29,8% do 54,0%, tj. o 24,2 pkt proc., natomiast w przypadku mięsa wołowego utrzymywał się w przedziale 67,0-77,8%⁴ (tab. 10).

⁴ Uwzględniając eksport żywych zwierząt i przetworów, udział ten byłby o kilka procent wyższy.

Tabela 10

Produkcja i eksport mięsa drobiowego oraz wołowego

Lata	Mięso drobiowe		Udział eksportu w produkcji	Mięso wołowe		Udział eksportu w produkcji
	produkcja ^a	eksport ^b		produkcja ^a	eksport ^c	
	tys. ton		%	tys. ton	%	
2010	1380,0	411,5	29,8	389,0	275,8	70,9
2015	1988,0	849,6	42,7	476,0	370,0	77,8
2018	2597,0	1324,6	51,0	573,0	395,8	69,0
2019	2707,0	1460,9	54,0	567,0	382,1	67,0

^a w wadze bitej ciepłej (w.b.c.); ^b mięso drobiowe (kod 0207); ^c wołowina świeża i schłodzona (kod 0201), wołowina mrożona (kod 0202)

Źródło: dane z Ministerstwa Finansów oraz GUS, 2019; *Rynek mięsa*, 2020).

Polska jest eksporterem netto mięsa, zwłaszcza jeżeli chodzi o mięso drobiowe i wołowe⁵. Ponadto wskaźnik samowystarczalności produkcji mięsa wołowego wynosi ok. 360%, a drobiowego ok. 180%. Innymi słowy, produkcja mięsa wołowego przekracza trzyipółkrotnie jego zużycie, a w mięsie drobiowym produkcja jest prawie dwukrotnie większa od jego zużycia (Mroczek, 2017).

$$\text{WSPM} = \frac{\text{produkcja}}{\text{zużycie}} * 100\%$$

przy czym zużycie = produkcja + import-eksport

Jeżeli jeszcze uwzględni się fakt, że Unia Europejska jest samowystarczalna w produkcji mięsa wołowego, a w mięsie drobiowym ma ok. 7% nadwyżkę (USDA 2020), to firmy mięsne działające w Polsce muszą poszukiwać rynków zbytu wśród krajów trzecich i dostosowywać produkcję do potrzeb konkretnych odbiorców.

Szacunki własne oraz dwóch organizacji branżowych, tj. Związku Polskie Mięso oraz Polskiego Zrzeszenia Producentów Bydła Mięsnego (PZPBM) dotyczące skali uboju drobiu i bydła na potrzeby religijne w Polsce, wskazują, że w latach 2015-2017 przeciętna produkcja mięsa drobiowego halal i koszernego w Polsce wyniosła od 200 do 500 tys. ton, co odpowiadało 9-22% wyprodukowanego mięsa drobiowego ogółem i 20-47% wolumenu jego eksportu (tab. 11). Są to więc ilości znaczące, tak dla producentów, jak i przetwórców mięsa drobiowego, a brak możliwości sprzedaży takiego mięsa mógłby zachwiać całym sektorem drobiarskim w Polsce (tym bardziej, że ponad 50% produkcji kierowane jest właśnie na eksport). Ubój drobiu na potrzeby religijne związany jest z konkretnym zamówieniem na tego typu mięso (partię produktu) i taką „usługę” świadczyć jest gotowych 40-50 zakładów (Mroczek, 2018).

⁵ W mięsie wieprzowym Polska jest importerem netto.

Tabela 11

*Produkcja mięsa drobiowego i wołowego w Polsce na potrzeby religijne
(średnio w latach 2015-2017)*

Wyszczególnienie	Drob			Wołowina		
	Produkcja na potrzeby religijne (tys. ton)	Udział mięsa koszernego i halal		Produkcja na potrzeby religijne (tys. ton)	Udział mięsa koszernego i halal	
		w produkcji (%)	w eksporcie (%)		w produkcji (%)	w eksporcie (%)
Związek Polskie Mięso	450-500	22	47	100	19	26
Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego (PZPBM)	.	.	.	120	23	32
Szacunek własny	200	9	20	60	12	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych Związku Polskie Mięso, PZPBM oraz szacunki własne.

Szacunkowa ilość pozyskanego mięsa wołowego z uboju religijnego wahała się od 60 do 120 tys. ton, co odpowiadało 12-23% wielkości produkcji i 16-32% wolumenu sprzedanego za granicą mięsa (tab. 11). Ubój bydła bez wcześniejszego oszłomienia jest bardziej drastyczny niż drobiu, gdzie na linii produkcyjnej wystarczy odłączyć impuls elektryczny, którym pozbawia się ptactwo „świadomości”.

Ubój zwierząt rzeźnych (drobiu i bydła) na potrzeby religijne prowadzony w Polsce jest ukierunkowany na eksport (do krajów, w których tylko takie mięso jest spożywane lub zamieszkanych przez znaczącą populację wyznawców islamu bądź judaizmu) i podyktowany przede wszystkim względami ekonomicznymi. Popyt wewnętrzny jest relatywnie mały ze względu na niewielki odsetek mniejszości narodowych, tj. muzułmanów i żydów⁶.

Prowadzenie takich ubojów stanowi sposób na zwiększenie przychodów i zysków przemysłu mięsnego, a więc wpływa także na rozwój produkcji i wzrost dochodów producentów bydła rzeźnego i drobiu, tym samym stymuluje dodatkowy popyt na żywca wołowy i drobiowy. Większa dywersyfikacja rynków zbytu przy dużej niestabilności rynków światowych, wywołanej różnymi czynnikami, ogranicza ryzyko produkcji mięsa.

We wrześniu 2020 r. przesłany został do Sejmu poselski projekt dotyczący nowelizacji Ustawy o ochronie zwierząt, potocznie zwanej „piątką dla zwierząt”. Jeden z jej punktów dotyczy wprowadzenia w Polsce zakazu uboju zwierząt rzeź-

⁶ W Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań 2011 r. (GUS, 2012) narodowość polską zadeklarowało 97,1% ankietowanych (wliczając osoby deklarujące również drugą narodowość). Mniejszości narodowe zamieszkujące terytorium Polski, będące potencjalnymi konsumentami mięsa halal oraz koszer, tj.: Żydzi, Ormianie, Tatarzy, Arabowie oraz Turcy, liczyły ok. 15,5 tys. osób, z których połowę stanowili Żydzi. Do tej grupy należałoby dodać jeszcze obcokrajowców mieszkających w Polsce, ale i tak nie zwiększyliby oni istotnie populacji wyznawców islamu i judaizmu. Największa w Europie społeczność muzułmańska, licząca ok. 4 mln osób, mieszka we Francji.

nych na potrzeby religijne (poza gminami wyznaniowymi na własne potrzeby). Brak jest jednak rzetelnych, potwierdzonych danych o skali takiego uboju oraz ile zakładów go prowadzi (Bryła, 2020).

Stąd przeprowadzone symulacje, oparte o przyjęte założenia, są tylko pewnymi szacunkami ewentualnych strat ekonomicznych, jakie mogą ponieść branże mięsna i drobiarska oraz producenci żywca wołowego i drobiowego.

Założenia

1. Wartość produkcji towarowej żywca wołowego i drobiowego oraz wartość eksportu mięsa wołowego i drobiowego z 2019 r. (GUS, 2020; Ministerstwo Finansów).
2. Przyjęto trzy wielkości udziału mięsa wołowego pozyskanego z uboju religijnego (20, 30 i 40%) w całkowitym eksporcie mięsa wołowego, zaś dla mięsa drobiowego przyjęto udziały w wysokości: 35, 45 i 55% eksportu mięsa drobiowego.
3. Marże sprzedaży mięsa z uboju religijnego przyjęto dla mięsa wołowego i drobiowego na tych samych poziomach, tj.: 5,0 7,5 i 10,0%.
4. Ewentualny spadek cen skupu żywca wołowego i drobiowego na skutek wprowadzenia zakazu uboju religijnego bydła i drobiu o: 5,0 10,0 i 15,0%.

Rachunek symulacyjny dla rynku mięsa wołowego (przetwórców i producentów bydła rzeźnego) dla 2019 r.

1. Wartość produkcji towarowej żywca wołowego – 6537 mln zł.
2. Wolumen eksportu mięsa wołowego (kod 0201 – świeża, schłodzona wołowina i kod 0202 – mrożona wołowina) – 382,1 tys. ton (o wartości 6008 mln zł)
 - udział mięsa z uboju religijnego: 20, 30 i 40% wolumenu eksportu mięsa wołowego, co daje odpowiednio ok.: 76, 115 i 152 tys. ton, zaś w ujęciu wartościowym odpowiednio: 1202, 1808 i 2404 mln zł.
3. Pomniejszona wartość sprzedanego mięsa wołowego z uboju religijnego o marże: 5,0, 7,5 i 10,0%
 - o wartości sprzedaży 1202 mln zł (potencjalna strata od 60,1 do 120,2 mln zł),
 - o wartości sprzedaży 1802 mln zł (potencjalna strata od 90,1 do 180,2 mln zł),
 - o wartości sprzedaży 2404 mln zł (potencjalna strata od 120,2 do 240,4 mln zł).
4. Spadek cen żywca wołowego w skupie od 5 do 15% (w odniesieniu do wartości produkcji towarowej 6537 mln zł), może spowodować spadek wartości produkcji sprzedanej dla producentów żywca wołowego od 327 do 981 mln zł.

Rachunek symulacyjny dla rynku mięsa drobiowego (przetwórców i producentów żywca drobiowego) dla 2019 r.

1. Wartość produkcji towarowej żywca drobiowego – 13 576 mln zł.
2. Wolumen eksportu mięsa drobiowego (kod 0207) – 1461 tys. ton (o wartości 11 240 mln zł)
 - udział mięsa z uboju religijnego: 35, 45 i 55% wolumenu eksportu mięsa drobiowego, co daje odpowiednio ok.: 511, 657 i 804 tys. ton, zaś w ujęciu wartościowym odpowiednio: 3934, 5058 i 6182 mln zł.

3. Pomniejszona wartość sprzedanego mięsa drobiowego z uboju religijnego o marże: 5,0, 7,5 i 10,0%
 - wartości sprzedaży 3934 mln zł (potencjalna strata od 196,7 do 393,4 mln zł),
 - wartości sprzedaży 5058 mln zł (potencjalna strata od 252,9 do 505,8 mln zł),
 - wartości sprzedaży 6182 mln zł (potencjalna strata od 309,1 do 618,2 mln zł).
4. Spadek cen żywca drobiowego w skupie od 5 do 15% (w odniesieniu do wartości produkcji towarowej 13 576 mln zł), może spowodować spadek wartości sprzedaży dla producentów żywca drobiowego od 679 do 2037 mln zł (obliczenia własne autora).

Przyjmując średnie wartości wyeksportowanego mięsa z uboju religijnego – wołowego na poziomie 30% eksportu mięsa wołowego i drobiowego na poziomie 45% eksportu mięsa drobiowego, wartość tych rynków w 2019 r. wyniosła odpowiednio: 1808 i 5058 mln zł, co daje razem 6866 mln zł. Zyski przy 5% marży ze sprzedaży mięsa z uboju religijnego mogły wynieść dla przemysłu mięsnego i drobiarskiego odpowiednio: 90 mln zł (w przypadku mięsa wołowego) i 253 mln zł (mięsa drobiowego), co daje razem 343 mln zł, przy marży 7,5% zysk wzrósłby do ok. 515 mln zł, a przy marży 10% do ok. 686 mln zł. Takich zysków (w postaci wyższej marży) zostałaby pozbawiona branża mięsna i drobiarska po wprowadzeniu zakazu stosowania uboju religijnego w Polsce (poza gminami wyznaniowymi). Jeżeli uwzględnimy fakt, że ubój religijny prowadzi tylko część podmiotów (60-100 ubojni), to dla takich firm skutki ekonomiczne wynikające z ewentualnego zakazu stosowania tej formy uboju byłyby jeszcze bardziej dotkliwe.

Należy przyjąć, że mięso z uboju religijnego jest droższe niż z uboju humanitarnego (z oszołomieniem). O ile jest droższe, to już jest tajemnicą handlową, zapewne najcenniejsze elementy mięsa osiągają najwyższe marże. Procedowana ustawa w punkcie dotyczącym zakazu uboju religijnego w pierwotnym kształcie zakładała wejście w życie po upływie 12 miesięcy od dnia ogłoszenia niniejszej ustawy⁷. Przewidywała też rekompensaty za ewentualne straty, ale bez podania szczegółów, dla kogo i w jakiej wysokości. Możliwe ograniczenie produkcji mięsa wołowego i drobiowego w wyniku pogorszenia opłacalności produkcji na skutek wprowadzenia zakazu uboju religijnego odczuliby też i inni uczestnicy rynku, w tym m.in. producenci pasz, wylęgarnie piskląt.

Ponadto należy wziąć pod uwagę jeszcze inne czynniki, które w pośredni lub bezpośredni sposób mogą pogorszyć sytuację na rynku mięsa wołowego oraz drobiowego w Polsce w najbliższym czasie, w kontekście ewentualnego wprowadzenia zakazu uboju religijnego, a mianowicie:

1. Po wystąpieniu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej z dniem 31 stycznia 2020 r., rozpoczął się okres przejściowy, który potrwa do 31 grudnia 2020 r. Nie wiadomo jak zakończy się ostatnia faza brexitu (czy zostanie wynegocjowana nowa umowa handlowa pomiędzy Wielką Brytanią a Unią Europejską), a to jest istotne dla polskich przetwórców mięsa drobiowego i wołowego, gdyż do Wiel-

⁷ Im krótszy okres na wejście w życie ww. ustawy, tym większe zawirowania na rynku (spadek cen, brak czasu na wywiązanie się z zawartych kontraktów czy znalezienie nowych odbiorców).

- kiej Brytanii w latach 2017-2019 Polska wyeksportowała 53,3 tys. ton mięsa wołowego za 1012 mln zł i 330,7 tys. ton mięsa drobiowego za 3936 mln zł.
2. Powrót pod koniec 2020 r. grypy ptaków do Polski, co oznacza zamknięcie rynków trzecich (nie tak dawno, bo w grudniu 2019 r. odnotowano ogniska grypy ptaków w Polsce i dopiero w sierpniu 2020 r. uznano Polskę za kraj wolny od tej choroby).
 3. Trudna sytuacja na rynku żywca wieprzowego w wyniku rozprzestrzeniania się ASF i pogorszenia opłacalności jego produkcji wywiera presję cenową na rynek mięsa wołowego i drobiowego.
 4. W grudniu 2020 r. na biurko Prezydenta RP trafiła nowelizacja Ustawy o przesunięciu terminu wejścia w życie zakazu stosowania pasz genetycznie modyfikowanych w żywieniu zwierząt do 1 stycznia 2023 r. Wcześniejsza zmiana ustawy z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o paszach (Ustawa...,2018) przedłużyła moratorium w stosowaniu pasz GMO do 01 stycznia 2021 r.
 5. Nie wiadomo, jak dalej będzie przebiegać pandemia koronawirusa SARS-CoV-2, czy nie powrócą ograniczenia handlowe i czy nie zostanie ponownie wprowadzony lockdown (Mroczek, 2020).
 6. Najbardziej poszkodowanym przez pandemię COVID-19 został sektor HoReCa, który w ostatnich latach prężnie się rozwijał i był stałym odbiorcą wysokiej jakości mięsa (w tym m.in. wołowiny). Jego odbudowa może zająć dużo czasu.
 7. Wzrost płacy minimalnej w gospodarce wpływa też na wzrost kosztów pracy w przedsiębiorstwach mięsnych i drobiarskich, gdyż wynagrodzenie w tych branżach należy do jednych z najniższych wśród branż przemysłu spożywczego.

Podsumowanie i wnioski

Wielkość ubojów bydła i drobiu w Polsce na potrzeby religijne jest trudna do dokładnego policzenia z powodu braku danych o tym zjawisku. Przeprowadzone szacunki wskazują, że w latach 2015-2017, tj. po zniesieniu zakazu prowadzenia takich ubojów w Polsce (koniec 2014 r.), tak pozyskane mięso – halal i koszer mogło stanowić w przypadku wołowiny 12-23% jej całej produkcji i 16-32% eksportu (w ujęciu ilościowym), natomiast w przypadku mięsa drobiowego mogło to być odpowiednio: 9-22% i 20-47%.

Ubój zwierząt rzeźnych na potrzeby religijne prowadzony w Polsce ukierunkowany jest na eksport do krajów, w których tylko takie mięso jest spożywane, lub zamieszkiwanych przez znaczącą populację wyznawców islamu bądź judaizmu. Głównymi odbiorcami mięsa wołowego – halal są kraje muzułmańskie (Turcja, Bośnia i Hercegowina, Egipt, Iran) oraz Niemcy, Francja, Holandia, ze względu na dużą populację wyznawców islamu. W przypadku mięsa drobiowego – halal i koszer, jego głównymi odbiorcami są kraje Unii Europejskiej (przede wszystkim Niemcy i Francja) oraz Wielka Brytania, która formalnie od 31 stycznia 2020 roku nie jest już członkiem UE.

Procedowany w ostatnim czasie poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz niektórych innych ustaw, zwany potocznie „piątką dla zwierząt”, zakazujący uboju religijnego bydła i drobiu w Polsce, niesie ze sobą niekorzystne skutki ekonomiczne dla branży mięsnej i drobiarskiej oraz producentów żywca wołowego i drobiowego, jak też potencjalne straty dla innych uczestników tych rynków, tj. firm paszowych czy wylęgarni piskląt.

Przeprowadzone symulacje skutków ekonomicznych wprowadzenia zakazu uboju religijnego zwierząt rzeźnych w Polsce (głównie bydła i drobiu), poza gminami wyznaniowymi, wskazują na straty, jakie poniosłaby branża mięsa oraz drobiarska, a przede wszystkim część firm (ubojni), prowadzących ubój bydła oraz drobiu bez wcześniejszego oszołomienia, jak również producenci bydła rzeźnego i drobiu. Wielkość potencjalnych strat (według przyjętych w opracowaniu założeń) dla przedsiębiorstw prowadzących ubój bydła na potrzeby religijne mogłaby wynieść od 60 do 240 mln zł, a dla firm drobiarskich od 197 do 618 mln zł w skali roku. Dla producentów bydła rzeźnego straty w wyniku ewentualnego spadku cen skupu, na skutek mniejszego popytu na żywiec, mogłyby wynieść od 327 do 981 mln zł, zaś dla producentów drobiu rzeźnego od 697 do 2037 mln zł.

Procedowana ustawa nie była poprzedzona merytoryczną dyskusją oraz rzeczywistym rozpoznaniem skali tego zjawiska (wielkości ubojów bydła i drobiu na potrzeby religijne) oraz zidentyfikowaniem, ile rzeźni (ubojni) prowadzi taką formę uboju. Na obecną chwilę nie wiadomo, jakie będą dalsze losy tej ustawy i ewentualne zmiany w stosunku do wersji pierwotnej (złożonego projektu poselskiego).

Literatura

- Bryła E., Pięć pytań o „piątkę Kaczyńskiego”. *Gazeta Wyborcza* 07.10.2020 r.
- Drożdż, J., Mroczek, R. (2020). *Wariantowa analiza wsparcia inwestycji w przetwórstwie rolno-spożywczym służących poprawie konkurencyjności, jakości i zrównoważonemu rozwojowi sektora*. Opracowanie dla MRiRW. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- GUS (2012). *Raport z wyników Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*. Warszawa: GUS.
- GUS (2017). *Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r.* Warszawa: GUS.
- GUS (2018). *Zwierzęta gospodarskie w 2017 r.* Warszawa: GUS.
- GUS (2019). *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2019*. Warszawa: GUS.
- GUS (2020). *Mały Rocznik Statystyczny 2020*. Warszawa: GUS.
- Mroczek, R., Drożdż, J. (2019). Rozwój przemysłu spożywczego w Polsce. W: P. Szajner, I. Szczepaniak (red.), *Ewolucja międzynarodowej sytuacji rynkowej i jej wpływ na konkurencyjność krajowego sektora żywnościowego* (s. 93-134). Program Wieloletni 2015-2019, nr 100. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Mroczek, R. (2017). Przemysł mięsny i drobiarski. W: J. Drożdż, R. Mroczek (red.), *Przetwórstwo produktów pochodzenia zwierzęcego w Polsce w latach 2010-2016* (s. 47). Program Wieloletni 2015-2019, nr 68. Warszawa: IERiGŻ-PIB. DOI:10.30858/pw/9788376587103.
- Mroczek, R. (2020). Rynek mięsa w Polsce w dobie koronawirusa SARS-Cov-2. *Zeszyty Naukowe SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego, t. 20(XXXV), z. 3*, s. 53-65. DOI: 10.22630/PRS.2020.20.3.17.
- Mroczek, R. (2018). Ubój zwierząt rzeźnych w Polsce na potrzeby religijne. *Roczniki Naukowe SERiA, t. XX(5)*, s. 119-126. DOI:105604/01.3001.0012.6695.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do zawodowego uboju oraz dopuszczalnych metod uboju i uśmiercania zwierząt Dz.U. 2004, nr 70 poz. 643.
- Rynek mięsa* (2014). Analizy Rynkowe. Stan i perspektywy. Nr 47. Warszawa: IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW.
- Rynek mięsa* (2016). Analizy Rynkowe. Stan i perspektywy. Nr 51. Warszawa: IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW.
- Rynek mięsa* (2018). Analizy Rynkowe. Stan i perspektywy. Nr 54. Warszawa: IERiGŻ-PIB, KOWR, MRiRW.
- Rynek mięsa* (2020). Analizy Rynkowe. Stan i perspektywy. Nr 58. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt. Dz.U. 1997, nr 111, poz. 724.
- Ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o paszach. Dz.U. 2018, poz. 2430.
- Strony internetowe:**
- Halal jako dieta*. Pobrane z: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Halal> (data dostępu: 21.02.2017).
- Ubój rytualny w krajach UE – Polskie Radio PiK*. Pobrane z: <https://www.radiopik.pl/3,22382,uboj-rytualny-w-krajach-ue> (data dostępu: 21.04.2017).
- <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tag00044&plugin=1> (data dostępu: 25.11.2020).
- <http://www.prawazwierzat.eu//uboj-rytualny-w-europie>
- <http://www.portalspozywczy.pl/mieso/wiadomosci/prezes-cedrobu-skala-uboju-rytualnego-drobiu-jest-niezbyt-duza,190502.html>

Polska największym producentem mięsa drobiowego w UE – Mięso wędliny ryby. Pobrane z: <https://www.portalspozywczy.pl/mieso/wiadomosci/polska-najwiekszym-producentem-miesa-drobiowego-w-ue,190318.html>

USDA (2020). Pobrane z: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/advQuery> (data dostępu: 05.09.2020).

RELIGIOUS SLAUGHTER OF ANIMALS IN POLAND

Abstract

The aim of this study is to show various aspects related to the slaughter of cattle and poultry in Poland for religious purposes and attempt to estimate the scale of this slaughter and possible economic losses for companies in the meat and poultry industry if a ban on religious slaughter was introduced. The slaughter of animals for slaughter in Poland for religious purposes is carried out on an industrial scale and mainly concerns two species of animals, i.e. cattle and poultry. Its size can be determined only on the basis of estimates, which in the case of cattle and poultry may be 20-40% and 35-55% of the export volume, which in absolute values would correspond to 75-150 thousand tons and 500-800 thousand tons (in hot carcass weight) of beef and poultry meat, respectively. Thus, these are not small amounts. The possible introduction of a ban on the slaughter of animals for slaughter for religious purposes in Poland (with the exception of religious communities) would mean measurable financial losses for the meat and poultry industries, as well as for slaughter cattle and poultry producers. Appropriate indicators were used to determine changes over time. Descriptive and graphical analysis of statistical data was performed and a simulation calculation was made.

Keywords: animal slaughter, cattle, poultry, religion, foreign trade.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 15.03.2021.

